

de „aesthetische“ godsdiensten noemt hij in de eerste plaats den Griekschen godsdienst en den Islam, onder de „ethische“ den Joodschen godsdienst en vooral het Christendom. De bedoeling van deze onderscheiding is weer deze: bij de eerste soort staat het zedelijke slechts in los verband met, eigenlijk naast den godsdienst; bij de tweede is verwerkelijking van een zedelijk ideaal juist het doel. Te onzent heeft Prof. I. v. Dijk een oratie gehouden over „Aesthetische en ethische godsdienst“, even rijk van inhoud, als schoon naar den vorm, zooals al het werk van dezen kunstzinnigen theoloog.

Deze tegenstelling openbaart zich nu niet alleen op het gebied van den godsdienst, maar verdiept zich tot een richtingsverschil in het geheele leven. Nu moeten we hier weer op onze hoede zijn voor een zekere gevaarlijke systeemzucht, die ons a.h.w. in 't bloed zit. Het bovenstaande zou de gedachte kunnen opwekken, dat wij nu veilig kunnen beginnen de menschen onder dak te brengen! Dit is een te gemakkelijke methode, die wij schijnen te hebben uitgedacht om de menschen zoo gauw mogelijk onschadelijk te maken. Wij plakken den man-in-kwestie immers het etiket op en steken hem in „paragraafuniform“ (de uitdrukking is, geloof ik, van Kierkegaard), en sluiten hem voorts goed achter slot en grendel. Misschien zien wij hem dan later nog eens voor ons passeren in de revus der systemen!

Zoo is het ook hier niet overbodig er volle nadruk op te leggen, dat het onmogelijk is één mensch te ontdekken, in wien we nu één van deze beide richtingen zouden zien „belichaamd“. Zoo'n gedrocht (want schepsel kan ik het moeilijk noemen) is in heel Gods schepping niet te ontdekken. De asceet en de pilaarheilige, een Epictetus, die zich stuk liet ranselen, omdat hij alleen de zedelijke waarde kende, zijn nog niet te vergelijken bij zoo'n denkbeeldigen mensch, in wien de zedelijke levensrichting belichaamd zou zijn! Bierens de Haan noemt hem ergens een „moreel athleet“. Hij gelijkt op den krachtmensch van een boerenkermis, die geen hersenen, maar uitbundige spieren heeft! Zoo ook de uitsluitend-aesthetische, hij is geen mensch, maar Sybariet.

In werkelijkheid zijn het hier geen scherp begrensde terreinen, zoodat men zich noodzakelijk aan den éénen of aan den anderen kant van de grenslijn zou moeten bevinden. Ieder mensch heeft wel iets in zich van beide levensrichtingen. Het gaat er om, naar welken kant de weegschaal overslaat, — waar het accent valt!

Juist het feit, dat wij allen iets van beide levensrichtingen in ons omdragen, schept hier de eigenlijke moeilijkheid. Er zou immers geen sprake zijn van een conflict, als wij niet voelden, dat beide levensrichtingen als magneten haar aantrekkingskracht op ons uitoefenen. Waren we eenvoudig menschen van soort A of soort B, wij zouden even onwrikbaar op onze plaats blijven als onze tegenstelling zelve, die we zoo rustig-weg in systematischen vorm „vastgelegd“ en geconstateerd hebben.

Er is dus een aesthetisch element in ons allen, en, geloof mij, het is ook in u, die zich „gelukkig“ vrij waant van zulke „gevoelerigheid“, ook in u, die gewoon zijt met medelijdend schouderbeweeg voorbij te gaan aan den „half-jaren artist“.

In de Gereformeerde belijdenis (heel geen dogmatische verhandeling, maar een gloeiing van bruischend leven) lees ik iets van den kosmos, de wereld der natuur, dat zij is „voor onze oogen een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, groote en kleine, gelijk als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen“.

Zooals wij nu vaak met onze gedachten rondzwerven, al hebben we ons ook begraven in de boeken (we lezen letters, maar wat er achter ligt dringt niet tot ons door), zoo zijn er ook menschen, die helaas het grootste deel van hun leven tegen de letters van dit natuurboek zitten aan te kijken. Of ook, zij hollen er door heen, en zij zien hopen en bergen en de zee, maar er is geen direct natuurgevoel, geen „echt voelen ondefinieerbaar“ (Kloos) met de natuur, met het juichend zonlicht, het gebed der bloemen, — met de heerlijkheid van al die dingen in hun simpel bestaan!

Wij genieten de natuur eerst recht, wanneer er zoo iets als een psychische omzetting plaats grijpt; het moet alles „getransponeerd“ worden in den toonaard der ziel!

Nu zijn er nog vele begenadigden, die zoo leeren lezen in het „boek der natuur“, maar in de anderen (en dit is nu wat ik bedoel met het aesthetisch element in ons allen), de alleen-lezer, flakkert het kwijnend lampje der schoonheidsontroering nog wel eens even op, en zoo komt het, dat we iemand onverwachts kunnen hooren zeggen: „Neen maar, zooals ik het nu zie, had ik het nog nooit gezien. Ik wist niet, dat het zoo schoon was!“

Hier kunnen we tegelijk iets opmerken, wat van directe waarde is voor onze kunstopvatting. Het is noodig, dat wij even dezen zijweg inslaan. Het blijkt nu meteen, dat de schoonheid niet geboren wordt door het zien-alleen van de natuur, maar door dat eigenaardig sympathisch (mede-voelend) zien, ja ondergaan der natuur! Dus niet het beeld

op het netvlies van ons oog is het een en het al, maar dat geestelijk iets-van-ons-zelf, wat er nog bijkomt, maakt dat we kunnen „genieten“. — is ook de eenige voorwaarde voor het ontstaan van het „kunstwerk“.

Het is er dus ver vandaan, dat wij de kunst nabootsing van de natuur zouden mogen noemen. De kunstenaar vertolkt wel de natuur, maar hij is niet haar slaaf. Hij is geroepen haar in zich op te nemen, en dan zelfstandig wêre-gegeven, niet om haar na te bootsen.

Als bijv. een Rembrandt en een Rubens niet ieder de natuur anders hadden opgevat, en niet iets van het hunne er bijgevoegd (en dat is het juist wat de schilderij b.v. tot „een Rembrandt“ maakt), we zouden volkomen dezelfde typen van menschengezichten te voorschijn zien komen. Daarom is er geen kunstenaar, op welk gebied dan ook, of zijn werken hebben allen dien sterk geleekenden familietrek, waar wij ze aan herkennen, als kinderen van één vader. Niet de natuur alleen heeft ze voortgebracht (want die is voor Rembrandt en Rubens en voor wien dan ook precies dezelfde), maar de geest!

Nog klemmender vind ik dit argument. Als het werkelijk eens waar was, dat de kunst slechts nabootste, dus feitelijk een kopie was, dan zou ik niet weten, waarom ik mij nog langer met de kunst zou inlaten. De natuur zou ik dan immers zoo schoon vinden, dat ik aan haar alleen al genoeg had, en de begeerte, de honger naar kunst, die er toch nog overblijft, zou onverklaarbaar zijn.

Neen, als het werkelijk slechts te doen is om nabootsing, dan moeten wij voortaan den fotograaf als ons ideaal beschouwen! Toch heerschen er nog opvattingen, die het gevolg zijn van zulk een onwaardige kunstbeschouwing.

Er zijn menschen, die een schilderij voorbij loopen, als ze niet heel spoedig er achter kunnen komen, wat het „verbeeldt“. Hun ideaal zijn schilderijen met appels en peren, „waar je zoo in zou happen“!

Er zijn er, die „al die moderne muziek“ uit den grond hun harten verfoeien, omdat ze maar niet kunnen „begrijpen“, wat zoo'n chaotische klanken-warreling „beteekent“.

Wij moeten leeren, dat het genieten van kunstwerken in de eerste plaats vereischt: toewijding, een zich-verdiepen, een zich-eigen-maken van den geest, die ook den schepper bezield tot zijn kunstwerk. Het is zeer goedkoop, van den kunstenaar te eischen minder „excentriek“ te zijn (d.w.z. af te dalen tot ons menschen van kleinen rang). Hebben wij al ons best gedaan onzen geestelijken horizon zoóver te verruimen, dat we ook zijn stem konden verstaan?

W. E. ENGELKES.

PERS-SCHOUW.

Herroepen.

De bekende Frederik van Eeden schaamt er zich ook niet voor veel van wat hij vroeger beweerd heeft, in te trekken. Ds K. Schilder wijst daarop in de „Geref. Kerkbode voor Gorinchem“.

In „De Amsterdammer, Weekblad voor Nederland“ schrijft Frederik van Eeden den laatste tijd onder den titel: „Het Roode Lampje, Signifische Gepeinzen“ merkwuurlijke dingen. Het meest treffen ze hierdoor, dat deze schrijver zoo veel intrekt van wat vroeger door hem beweerd is en dat hij menige uitspraak, die tegen kerk en christendom inging, en waarom hij door duizenden werd bewierookt, duizenden, die hij mee hielp afbreken van kerk en dogma, thans herroept, door geheel andere beschouwingen er voor in de plaats te stellen; beschouwingen die soms zeer dicht naderen tot wat hij vroeger bestreed. In het nummer van 28 Mei '21 lezen we o.m.:

„Ik had een vriend, een groot dichter en een goedhartig mensch. Maar ook een geweldig decadent.“

De reddende hand van Jezus sloeg hij af. Hij walgde van de slaafschheid der Jezus-volgers. Hij wilde alleen den weg vinden, volgend de schoonheid en de vreugde.

En let nu eens wel op, waartoe deze hoogmoed hem voerde. Hij loochende God niet, maar hij loochende Jezus, met zijn deugdszaamheid, zijn moraal, zijn scheiden van goed en kwaad.

Hij zocht schoonheid, maar de lessen en waarschuwingen van Jezus verwierp hij.

En tot God sprak hij de volgende woorden:

Vergeef het mij genadig dat ik wensch goed en braaf te zijn en niet misdadig.

Hoor goed! Hij vroeg God om vergeving, dat hij niet slechter kon zijn, dat hij geen neiging had tot misdadig, tot boosheid en wreedheid. Ontzettend, niet waar? Onbegrijpelijk! Waanzinnig!

Maar toch te verklaren, in den decadent.

Dus zijn, volgens decadenten-begrip, de grootste misdadigers ook de eedelste en beste menschen.

Ziehier de wonderlijke en ontzettende gevoelsverwarring, die ontstaat als de reddende hand van Jezus is afgewezen, en het menschenras zijn ondergang tegemoet snelt, bergaf.

Ziehier de teekenen der decadentie.

Het meest vuile wordt aantrekkelijk, het leelijke wordt verrijfd schoon, het allerwreedste wordt goed en eedel.

En let op, hoe nu reeds, nog eer de golf zijn hoogtepunt bereikt heeft, de vreeselijke verschijnselen der ontwaarding zich voordoen.

In de boeken van Dostojewski vindt men die teekenen duidelijk. De wreede misdadiger wordt er niet deernis besproken, als een merkwuurlijke heid. De liefde van de arme prostituee tot den wreeden moordenaar wordt er niet gevoelige sympathie beschreeven.

Nog sterker ziet men het in het boek „Der Golem“ van Meyrink.

Daar wordt de allerwreedste misdaad, de lustmoord, in een geheimzinnig mystiek licht geplaatst, en de misdadiger beschouwd als een verheeven martelaar, onbegrepen door den gewonen, braven, moreelen mensch.

Deze afkeer van het brave en moreele kenmerkt den decadent. Nietzsche heeft er de sterkste uitdrukking aan gegeven. Verachtelijk spreekt hij van de „moraline“ als een vergif; hij acht zich boven goed en kwaad verheeven.

Hij is gevallen in den geestelijken nacht voor eeuwen en eeuwen, denk ik. Aan een eeuwig brandend hellevuur kan ik niet gelooven. Maar wel moet ik gelooven aan een „buitenstate duisternis“, een allerdiepsten nacht, vreeselijker dan het felste vuur — voor hen die de liefdevolle hulp van onzen Verlosser hoogmoedig van de hand weeten.

Heer, ontform U onzer!“

Dat klinkt bijna gereformeerd.

En nu weet ik wel, dat tusschen iets wat bijna gereformeerd klinkt en wezenlijk gereformeerd is, nog een heel verschil bestaat. Toch geeft zulk een uitlating ons te denken. Hoe velen hebben niet op predikers der kerk gescholden, als op menschen, die hun tijd niet begrepen, omdat ze precies hetzelfde zeiden, als hier Van Eeden zegt? Hoe veel jonge menschen, ook in de kerk geboren, hebben gegesheid, als door Van Eeden en zijn verwanten slooperswerk verricht werd, slooperswerk, waarbij kerk en dogma 'tmoesten ontgelden, maar niets positiefs in de plaats gegeven werd?

Sloopen als men jong is, en het afbreken betreuen, als men oud is en niet meer bouwen kan, ach, er zijn er meer geweest, die zoo treurend naar het graf gegaan zijn.

Maar wie afbrekt, zie toe. En wie hij dat afbrekerswerk, ook als 't zijn eigen kerk en kerkleer betreft, niet huivert, die wete, dat hij zijn tijd nog niet heeft begrepen. En dat zijn eigen ongelooftapostelen hem nog waarschuwen, al is 't voor hen zelf te laat.

Nog tot geen beslissing.

Eerlijk is het te herroepen als men heeft gedwaald.

Beter echter, dat men vraag om voor afdwaling te worden behoed.

Onze sympathieën en vooral onze antipathieën brengen ons zoo licht op een doolpad.

Over de positie van Ds Vonckenberg, waarover door de Particuliere Synode van Zuid-Zuid-Holland de beslissing werd uitgesteld, verscheen in „De Standaard“ het volgende berichtje:

De Provinciale Synode van Zuid-Holland (Zuid) heeft in haar jongste vergadering o.m. behandeld het bezwaarschrift van Ds J. Vonckenberg tegen handelingen der classis Dordrecht. De Synode elichte van Ds Vonckenberg eerbiediging van de bestuiter der classis en wenschte hem in haar vergaderingen slechts toe te laten als zij inlichtingen meende te behoeven, terwijl de zaak op een later te bepalen datum uitvoerig zou worden behandeld, na ingewonnen advies van de hooggeleerden Bouwman en Kuyper. Van Ds Vonckenberg werd gevorderd zich aan het classicale besluit te houden tot tijd en wijze de Synode uitspraak zou hebben gedaan.

Bij eerste inzage vermoedde ik reeds, dat dit geen officiële publicatie kon zijn.

Zoo kleedt geen scriba zijn bekendmakingen aan de pers in.

Zoo formuleert geen kerkelijke vergadering haar besluit.

Hier had blijkbaar iemand, die Ds V. niet ter wille wilde zijn, de hand in.

In het volgende nummer verscheen dan ook dadelijk een rectificatie van Ds Schilder, die ter Synode tweede scriba was.

In uw blad van Zaterdag j.l. komt een bericht voor over de beslissing, door de Particuliere Synode van de Geref. Kerken van Zuid-Holland (zuidelijk gedeelte) genomen ten aanzien van het bezwaarschrift van Ds J. E. Vonckenberg tegen de handelingen van de classis Dordrecht. Ik vermoed, dat Uw lezers uit den toon en de woordenkeus van dit bericht zullen afleiden — ik weet althans, dat zoo'n indruk reeds gewekt is door bedoeld bericht — dat de Synode tegenover Ds Vonckenberg enkel grimmigheid heeft laten zien.

Wilt u mij daarom verlof geven, even te citeren, wat in het kort verslag der Synode zelf te lezen is? Daar staat: „In bespreking komt het bezwaarschrift van Ds J. E. Vonckenberg te Amersfoort tegen handelingen van de classis Dordrecht. In verband hiermee brengen deputaten ad art. 49 K. O. rapport uit over hun handelingen dienaangaande. De definitieve beslissing in deze aangelegenheid wordt uitgesteld, totdat nader schriftelijk advies is ingewonnen van de hooggeleerden in het kerkrecht, waarna de Synode op een vergadering, die de voortzetting zal zijn van deze, tot een besluit zal komen. Voorts legt Ds V. zich neer bij den wensch der Synode, dat zoolang deze zaak nog aanhangig is, hij zich onthouden zal van de eigenlijke bediening des Woords en der Sacramenten.“

Ik meen, dat deze lezing van het verloop der zaak wat vriendelijker luidt, vooral als men let op de uitdrukking: „wensch“ der Synode, en op den term: „de eigenlijke bediening des Woords“.

en d
opze
stich
gelat
is Th
wien
daar
zelf
de f
stale
is te
bezw
laten
woor
orkus
alles
over
zeg
den
ter
den
de S
besli
in ha
verge
noch

Hei zo
bericht
ling op
Zulke
„Want
Christus

Hoeve
zelfs aan
en onth
„Hervorm

La
niet
sym
vorm
dit m
onze
Schrij

Op ee
Prof. de
nen Hei

„I
zieh
en a

Ter v
matisch
om een
ren: on
Wij zij
den voc
Of wa
schen r

Mocht
als Gere
stig bez
Zij lig
lijn van
Wij w
doorgaan
keeren,
blijven

Ook i
Op d
Ds J. D
over: C
dienst e

Dat w
heeft zij
aanwend
onderwe
Prof.
genoem

W
hou
ruim
dien
te r
te

der
stau
2e
king
van
3e
tenb
geza

Voorz
veel zij

H
me

Inzon
ven in

Zijn p
meer da

Maar
beschou
noodig
Dat v
der Eth
In „O
welke d